

ΧΡΟΝΙΚΑ זכרונות

ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟΜΟΣ 35ος • ΑΡ. ΦΥΛΛΟΥ 235 • ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΜΑΡΤΙΟΣ 2012 • ΤΕΒΕΤ - ΑΔΑΡ 5772

Η επίδραση της Βίβλου στις Τέχνες και τα Γράμματα

Του ΔΗΜΗΤΡΗ ΤΣΙΝΙΚΟΠΟΥΛΟΥ

*«Η Βίβλος για μένα είναι ένα ανεξήγητο αίνιγμα.
Κάθε τι που μπορεί να ονομαστεί μεγάλο
στο πεδίο των τεχνών και των γραμμάτων,
άντλησε την ύλη του απ' αυτό το βιβλίο
ή σ' αυτό οφείλει τη μορφή του»*

ΝΤΕΝΙ ΝΤΙΝΤΕΡΟ
Γάλλος φιλόσοφος του 18ου αι.

*«Η Βίβλος αποδείχτηκε το πιο σημαντικό και
με τη μεγαλύτερη επίδραση βιβλίο
που γράφηκε ποτέ»*

ΙΣΑΑΚ ΑΣΙΜΟΦ
Σύγχρονος διάσημος επιστήμων

Aν επρόκειτο να σώσετε ένα μόνο βιβλίο από τη βιβλιοθήκη σας που κινδύνευε από πυρκαγιά, ποιο θα σώζατε; Το κρίσιμο αυτό ερώτημα ετέθη στον Γερμανό συγγραφέα Γκύντερ Γκρας (βραβείο Νόμπελ λογοτεχνίας 2000). Ο Γκρας αναγνωρίζοντας τη δυσκολία επιλογής, απάντησε, τελικά, ότι θα έσωζε τη Βίβλο, γιατί «είναι μια πολύτιμη συλλογή συλλογικής μνήμης με μια μεγάλη ποικιλία γραπτού λόγου».

Δεν ξέρω, αλλά πιστεύω, ότι ανάλογα θ' απαιτούσαν κι άλλοι μεγάλοι στοχαστές, διανοούμενοι ή συγγραφείς. Ο Χόρχε Λουίς Μπόρχες επί παραδείγματι, σε κάποια συνέντευξή του είπε ότι «Η Βίβλος είναι ένα ουσιώδες γεγονός είτε πιστεύει κανείς σ' αυτή είτε όχι. Επειδή χάρις στη Βίβλο ο δυτικός πολιτισμός είναι ήδη λίγο ανατολικός...». Και ο Ευγένιος Ιονέσκο όταν ρωτήθηκε ποιο βιβλίο θα ήθελε για δώρο, απάντησε: «Την Αγία Γραφή, διότι αυτή εμπεριέχει όλα τα βιβλία». Τι είναι λοιπόν αυτό που κάνει μεγάλους διανοητές και συγγραφείς ολκής να δηλώνουν ότι θα προτιμούσαν να διαφυλάξουν τη Βίβλο από οποιοδήποτε άλλο βιβλίο, και να αναγνωρίζουν τη διαχρονική αξία της και την ευεργετική της επίδραση στο έργο τους και σ' όλη την ανθρωπότητα;

Δεν είναι μόνο ότι η Βίβλος είναι και θεωρείται το ιερό βιβλίο δύο αρχαίων θρησκειών - του Ιουδαϊσμού και του Χριστιανισμού - αν και αυτό είναι μάλλον το ουσιώδες. Δεν είναι ότι η Βίβλος είναι μια βιβλιοθήκη βιβλίων, ένα βιβλίο που εμπεριέχει πολλά επί μέρους βιβλία, μια *bibliotheca Divina* - όπως την ονόμασε ο Λατίνος πατέρας *Ιερώνυμος* (4ος μ.Χ.), που περιέχει σχεδόν όλα τα είδη του λόγου: ποίηση (κυρίως ποίηση), πρόζα, κώδικες νόμων, ιστοριογραφία, διηγήσεις, παραδόσεις, γενεαλογικούς καταλόγους, γνωμικά, παροιμίες, ύμνους, παραβολές, επιστολές, προφητείες, αποκάλυψη και άλλα, μια βιβλιοθήκη που γράφτηκε σ' ένα διάστημα 1600 ετών περίπου.

Δεν είναι - αν και εκπληκτικό -, που έχει γραφτεί από 40 περίπου συγγραφείς διαφόρων επαγγελμάτων και ιδιοτήτων (ηγεμόνες, στρατιωτικοί, βασιλείς, ποιμένες, ψαράδες, επιστήμονες, ιερείς, αγρότες), σε τρεις γλώσσες (Εβραϊκά, Αραμαϊκά, Ελληνικά), σε τρεις Ηπείρους, σε διάφορους τόπους και μέρη. Δεν είναι ότι είναι το βιβλίο με τη μεγαλύτερη κυκλοφορία από καταβολής κόσμου παγκοσμίως, ούτε επειδή είναι το πρώτο βιβλίο που μεταφράστηκε στον κόσμο, ούτε το πιο πολυμεταφρασμένο βιβλίο του κόσμου ούτε το πρώτο βιβλίο που τυπώθηκε όταν ανακαλύφτηκε η τυπογραφία. Δεν είναι κανένα απ' όλα αυτά, αν και είναι όλα αυτά. Ναι είναι όλα αυτά τα εκπληκτικά χαρακτηριστικά που προσιδιάζουν σ' αυτό το «περιφανέστερο βιβλίο του πνεύματος» - όπως το χαρακτήρισε ο Γκαίτε.

Νομίζω ότι αλλού είναι, αλλού ευρίσκεται, το κύριο και ουσιώδες αυτού του βιβλίου.

Είναι ίσως αυτό για το οποίο, με λίγες λέξεις, είπε ο φιλόσοφος *Κάρλ Γιάσπερς*: «Μεσ από τη Βίβλο περνά ένα πάθος που είναι μοναδικό επειδή αναφέρεται στο Θεό... Είναι το αποθήκευμα μιας χιλιαετίας ανθρωπίνων οριακών εμπειριών... Ό,τι είμαστε το είμαστε από τη βιβλική θρησκεία... Χωρίς τη

Βίβλο γλιστρούμε στο μηδέν». Στέκομαι στις πρώτες φράσεις. Η Βίβλος είναι ένα βιβλίο κατ' εξοχήν θεοκεντρικό. Μέσα από τις σελίδες της περνά και αποκαλύπτεται το υπέρτατο ον, ο Θεός, οι ιδιότητές του, οι σκοποί του, οι ενέργειές του. Ταυτόχρονα, όμως, μέσα από τις σελίδες της ακούγεται και η φωνή του ανθρώπου.

Σαν ψίθυρος, σαν κραυγή, σαν παράπονο, σαν ευχαριστία, σαν ικεσία, σαν διάλογος. Ενίοτε και σαν αντίλογος. Είναι ο αγώνας του, η πάλη, να πλησιάσει το Θείο, να το εννοήσει, να το αφουγκραστεί και να συν-πορευτεί ταπεινά μαζί του. Είναι το αποθήκευμα ανθρωπίνων οριακών εμπειριών... και καταστάσεων. Στις σελίδες του βιβλίου αυτού μιλούν άνθρωποι πίστης και αγάπης και ελπίδας, μ' ένα πάθος πρωτόγνωρο, γι' αυτά τα πράγματα που δέχονται σαν θεία μηνύματα (που πιστεύουν έστω, ότι δέχονται) κι αυτά που ζουν: Πάνω από 2.000 φορές αναφέρεται στη Βίβλο: «*Και εγένετο λόγος του Κυρίου*», «*Τάδε λέγει Κύριος*», «*Το στόμα του Κυρίου ελάλησε*», κ.λπ. Εδώ πρόκειται για κάτι το μοναδικό. Γιατί το περιεχόμενο επαληθεύει τον ισχυρισμό. Η ιστορική πραγματικότητα διασταυρώνεται με το θείο λόγο. Ο λόγος του Θεού και τα μηνύματά του εκφέρονται μέσα από ιστορικά δρώμενα, γεγονότα, πρόσωπα, καταστάσεις, δάκρυα, αγώνες' όχι σαν αφηρημένα, ξηρά ηθικοπνευματικά παραγγέλματα, όπως συμβαίνει συχνά σε ιερά κείμενα άλλων θρησκειών (Ινδικά Τριπिताκά, Ταό Τε Κιγκ κ.ά.).

Όσοι εγκολπώθηκαν τη Βίβλο και την έκαναν βίωμά τους, είδαν στη ζωή τους τα θαυμαστά αποτελέσματα της άνθισης του θείου σπόρου. Όχι, βέβαια, αυτοί που λειτούργησαν υποκριτικά και αδιάφορα. Παρόλο που γεννήθηκε στην Ανατολή και είναι ντυμένη τη μορφή της Ανατολής, ξέρει να μιλά στις καρδιές όλων των ανθρώπων, με δεκάδες τρόπους σε εκατοντάδες γλώσσες.

Τα θεμελιώδη μεταφυσικά προβλήματα, που απασχολούν τον άνθρωπο από καταβολής κόσμου μέχρι σήμερα και προφανώς θα συνεχίσουν να τον απασχολούν, βρίσκονται μέσα στη Βίβλο και δίνεται σ' αυτά -κατά γενική αναγνώριση- μια ικανοποιητική, ορθολογική εξήγηση.

Ο κόσμος ως σύνολον, η ζωή, ο άνθρωπος, ο προορισμός του ανθρώπου, η μετά τη ζωή ζωή, τα

μεγάλα, δηλαδή, διερωτήματα στα οποία η επιστήμη δεν έχει απάντηση (γιατί υπερβαίνει τα όρια της) και η φιλοσοφία δίνει συγκεχυμένη απάντηση (γιατί δίνει πολλές αντιφατικές απαντήσεις), βρίσκουν απάντηση μέσα από τη Βίβλο. Είναι εκπληκτικό ακόμη ότι από τους συγγραφείς της Βίβλου λείπει η χονδροειδής μυθολογία των γειτονικών λαών - αν σκεφτούμε πότε γράφτηκε, συνετέθη και τι πίστευαν τότε οι άνθρωποι. Σ' αυτήν διαλάμπει ο ηθικός μονοθεϊσμός. Η Βίβλος μιλάει για τον άνθρωπο σ' όλη την υπαρκτική του πορεία. Η Παλαιά Διαθήκη περιέχει μεταξύ αρχής και τέλους κάθε τι που είναι ο κόσμος και κάθε τι που υπάρχει στον κόσμο. Και ο Θεός έχει μια σχέση με όλα όσα υπάρχουν, γιατί κάθε τι που υπάρχει έχει μια σχέση με το Θεό, αφού όσα υπάρχουν είναι Θεού δημιουργία. Στην εβραϊκή Βίβλο το όλο κατανοείται ως συμβαίνον από της δημιουργίας του κόσμου έως του τέλους. Και το συμβαίνον προτάσσεται του όντος, ο χρόνος του χώρου (πρβλ. δημιουργία σε 7 ημέρες).

Η Παλαιά Διαθήκη αφηγείται στα ιστορικά της βιβλία μια επιμέρους ιστορία και έτσι μιλάει περί του όλου. Στα προφητικά της υπάρχει η θεία εξαγγελία για το μέλλον, και στα αγιόγραφα, υπάρχει η επίκληση, για βοήθεια ή για δοξολογία. Έτσι τα τρία μέρη του εβραϊκού κανόνα της Βίβλου (ΤαΝαΚ) βρίσκονται σε αλληλοεξάρτηση και αποτελούν ένα αρμονικό όλο.

Ιδιαίτερη θέση έχει στις σελίδες της Βίβλου η επαγγελία του Θεού όπου καθιστά δυνατή την εμπιστοσύνη για το μέλλον. Επαγγελία είναι η ρήση «Μη φοβού» ή «Μη φοβού, μετά σου γαρ ειμί», λεγόμενη σε άτομα ή σε ομάδες ατόμων. Αλλά, πολύ περισσότερο επαγγελία είναι ότι η ζωή θα παραμείνει και ότι ακόμη θα δημιουργηθούν «*νέοι ουρανοί και νέα γη εν οίς δικαιοσύνη κατοικεί*» (Γεν. 8:22, Ησ. 65:17, Β' Πέτρ. 3:13). Έτσι ο περί Θεού λόγος αποκτά παγκοσμιότητα και είναι λόγος περί του όλου.

Οι διδασκαλίες των αρχαίων σοφών και των σύγχρονων φιλοσόφων ήταν πάντα για τους λίγους, τους αριστοκράτες του πνεύματος, τους μεμονωμένους. Αντίθετα η Βίβλος, η διδασκαλία του Χριστού και του Ευαγγελίου του, είναι για όλους τους ανθρώπους, για όλες τις φυλές, για όλες τις εποχές.

Η λογοτεχνική αξία της Βίβλου

Η λογοτεχνική αξία της Βίβλου αυτή καθ' εαυτή είναι κάτι το ανεκτίμητο, το ασύλληπτο. Σ' αυτή ενυπάρχουν οι εκλεκτότερες σελίδες, τα διαμάντια της παγκόσμιας φιλολογίας. Οι Ψαλμοί του Δαβίδ, ο μεγαλοφώνωτος Ησαΐας, ο λυρικός Ιερεμίας, ο Ιεζεκιήλ με την τραχειά γλώσσα, ο γνωμικός λόγος των Παροιμιών, ο μελαγχολικός αλλά ρεαλιστικός στοχασμός του Εκκλησιαστή, ο ερωτικός λόγος του Άσματος Ασμάτων, οι μικροί προφήτες, τα άνθη του Ευαγγελίου, ο γλαφυρός κάλαμος του απ. Παύλου, η Ιωάννεια Αποκάλυψη με τα τρομερά μηνύματά της, είναι κείμενα που συναρπάζουν, συγκλονίζουν, πυρπολούν τη σκέψη και προκαλούν κατάλυση, συντριβή, ανύψωση και δέος στον αναγνώστη. Όπως είπε ένας Γάλλος φιλόλογος: «διακρίνονται από ένα αίσθημα μεγαλείου, κι ακόμα πιο πολύ από κάτι που αγκαλιάζει το άπειρο». Στέκομαι στο τελευταίο: κάτι που αγκαλιάζει το άπειρο...

Για τη φιλολογική αξία της Βίβλου ειπώθηκαν πολλά. Σημειώνω εδώ μόνο δύο γνώμες. Όταν ο *Τσάρλς Ντίκενς* ρωτήθηκε ποια ήταν η πιο ενδιαφέρουσα «ιστορία» στην παγκόσμια φιλολογία, είπε: «η παραβολή του Ασώτου υιού». Και, όταν ρώτησαν τον *Σ. Τ. Κόλεριτζ* να πει, ποια υπήρξε η πλουσιότερη σελίδα της φιλολογίας, αδίστακτα απάντησε: «τα πρώτα 16 εδάφια του 5ου κεφ. του Ματθαίου» (οι μακαρισμοί).

Είναι η ποίηση της Βίβλου - αφού σχεδόν τα 3/4 του περιεχομένου της είναι γραμμένα σε ποιητικό λόγο -, αυτή που δεν φέρνει ποτέ τον κορεσμό, όπως έγραψε η Χιλιανή ποιήτρια *Γκαμπριέλα Μιστράλ* (Νόμπελ λογοτεχνίας 1948). Η ποίησή της είναι πάντα επίκαιρη και πάντα δροσερή σαν τον ανοιξιάτικο πλούσιο κάμπο του Μάη. Μπορεί να τη διαβάσει κανείς και 50 και 100 φορές χωρίς ποτέ να την εξαντλεί. Πώς να εξαντλήσεις μέσα σε 70-80 χρόνια ζωής, διαβάζοντας και ξαναδιαβάζοντας, αυτά που έγραψαν πυκνωμένα, ως βίωμα, ως καταστάσεις και ανατάσεις καρδιάς, πολλοί άνθρωποι θεήλατοι, μέσα σε εκατοντάδες χρόνια;

Η επίδραση της Βίβλου στην παγκόσμια διάνοηση

Το μεγαλείο των κειμένων της Βίβλου δεν βρίσκεται μόνο στο θεολογικό τους περιεχόμενο και στο μεταφυσικό τους βάθος, αλλά και στον τρόπο με τον οποίο γίνεται αυτή η παρουσίαση και στο συγγραφικό ύφος των συγγραφέων. Οι συγγραφείς της φθάνουν στο στόχο τους με μεγάλη οικονομία λέξεων. Αυτό καταφαίνεται εκ του ότι και τα μεγαλύτερα σε μήκος βιβλία της μπορούν να διαβαστούν μέσα σε λίγες ώρες. Τα ατομικά επεισόδια αναφέρονται με σαφήνεια και συντομία. Για να γίνει αντιληπτό αυτό στο σύγχρονο αναγνώστη αρκεί νομίζω, να σημειωθεί, ότι η βιβλική Εβραϊκή γλώσσα αποτελείται από 7.200 λέξεις περίπου και με το

«Η συναγωγή των Εβραίων», χαρακτηριστικό με οξύ του Ρέμπραντ.

λεξιλόγιο αυτό, οι συγγραφείς της Παλαιάς Διαθήκης έπρεπε να διατυπώσουν όλες τις λεπτές έννοιες, εκφράσεις και αποχρώσεις, συναισθηματικές καταστάσεις κ.λπ. στους αναγνώστες τους, πράγμα που δεν ήταν καθόλου εύκολο - αν αναλογισθεί κανείς τον πλούτο της αρχαίας Ελληνικής γλώσσας. Απ' την άλλη, είναι επίσης άξιο θαυμασμού, το ότι η Καινή Διαθήκη στο σύνολό της, αποτελείται από 140.000 λέξεις, αλλά είναι γραμμένη με 11.280 διαφορετικές λέξεις. Έτσι απλό και σύντομο είναι το λεξιλόγιο των συγγραφέων της Βίβλου αλλά χρησιμοποιημένο με τόσο ελκυστικό και τρομακτικό τρόπο.

Η τεχνική των συγγραφέων της Βίβλου, όταν συγκριθεί με το ανιαρό και πλαδαρό ύφος των περισσότερων πεζογραφικών κειμένων των χρονικογράφων της αρχαίας Εγγύς Ανατολής, φαίνεται εκπληκτική, αφού μπορεί και συναρπάζει τη σκέψη και τη φαντασία των αναγνωστών της, ανεξαρτήτως εποχής. Με τα ιστορικά βιβλία, γίνεται ταυτόχρονα ορατά ή αόρατα και η ερμηνεία της ιστορίας: πολλά δεν λέγονται, αλλά αφήνονται στον αναγνώστη να βγάλει τα συμπεράσματά του και έτσι συμμετέχει κι αυτός μέσα στην ιστορία... Δικαίως οι ιστορικοί συγγραφείς της Βίβλου, θα μπορούσαν να διεκδικήσουν το πρωτείο των «πατέρων της ιστορίας»...

Είναι ενδιαφέρον εδώ να σημειώσουμε ακόμη,

ότι, στη Βίβλο ανευρίσκονται για πρώτη φορά ορισμένες λέξεις που μετέπειτα έγιναν γνωστές και αποδεκτές, παγκοσμίως, όπως: προσωποληψία - προσωπολήπτης, τάλαντο (ταλέντο) τύπτω - τύψεις (συνειδήσεως) αναστασις (νεκρού) κοιμήσις - κοιμητήριο, υποκριτής (με την ηθική έννοια) αγάπη (με ανθρωπιστική έννοια) καλλιέργεια (πνευματική) εθελοθρησκεία, αγιασμός, πώρωσι (καρδιάς) κ.ά.

Η επίδραση της Βίβλου στην παγκόσμια φιλολογία απ' την αρχή της διαδόσεώς της, υπήρξε τεράστια, εκπληκτική. Σε σημείο που να φθάνει κανείς να διερωτηθεί πως θα ήταν ο πολιτισμένος κόσμος χωρίς την ευεργετική επίδρασή της. Και λέγοντας αυτό, δεν εννοώ την Χριστιανική φιλολογία που αναπτύχθηκε με την διάδοση και επίδραση του Χριστιανισμού από τον 2ο αι. μ.Χ. κι εντεύθεν, όπως τα συγγράμματα των Πατέρων της Εκκλησίας, των Βυζαντινών και Δυτικών μοναχών, των μυστικιστών, των μεταφυσικών και άλλων, που είναι αυτονόητη και αναντίρρητη. Εννοώ τη φιλολογία την ανεξάρτητη που αναπτύχθηκε από την «θύραθεν» όπως λέγεται σοφία, η οποία όμως, όπως μπορεί ν' αποδειχθεί, δεν ήταν καθόλου ανεξάρτητη. Αναλογιζόμενος αυτά που τηλεγραφικά αναφέρω παρακάτω, τολμώ να ισχυριστώ ότι η φιλολογία του Δυτικού Κόσμου (Ευρώπης και Αμερικής) έχει επίκεντρό της τη Βίβλο. Αν εξαιρέσει κανείς τα βιβλία που γράφτηκαν και γράφονται αποκλειστικά για την φιλοσοφία και για τις επί μέρους επιστήμες, τα περισσότερα βιβλία που έχουν γραφεί, γράφτηκαν είτε για να ερμηνεύσουν τη Βίβλο (υπομνήματα, σχόλια, διatribές) είτε για να την υπερασπισθούν από άδικες επιθέσεις αθεϊστών-σκεπτικιστών, (απολογητικά έργα), είτε για να καταδείξουν την αιώνια αξία της, είτε εξ' αντιδιαστολής ή εξ αντιζηλίας με το περιεχόμενο, την ιδεολογία της και τη διάδοσή της (*Δαρβίνος, Χάξλεϋ, Μαρξ, Σοπενχάουερ, Νίτσε, Φρόνντ*). Ο Θεός της Βίβλου και του χριστιανισμού, υπήρξε το επίκεντρο της επικρίσεως και πολεμικής των φιλοσόφων... Ο *Αλμπέρ Καμύ* σωστά είχε επισημάνει, ότι το πρόβλημα του Θεού και της αθανασίας είναι προβλήματα και του σοσιαλισμού, αλλά από άλλη οπτική...

Ξεκινώντας λόγου χάρη από τα χρόνια της Αναγέννησης με τον *Έρασμο Ντεσιντέριους*, τους μεταρ-

ρυθμιστές *Λούθηρο* και *Καλβίνο*, που έδωσαν στην γλώσσα τους πρώτα τη Βίβλο, και προχωρώντας από τους Άγγλους μεταφυσικούς ποιητές του 17ου αι. (*Τζων Ντον, Τέυλορ, Τζώρτζ Χέρμπερτ, Κρίστοφερ Μάρλοου*) στον *Σαίξπηρ* - που θεωρείται ως ο Άγγλος θεατρικός συγγραφέας που κάνει τη μεγαλύτερη χρήση βιβλικών θεμάτων και χωρίων, και πολύ περισσότερο στον μεγάλο ποιητή *Τζων Μίλτον* (Απωλεσθείς παράδεισος, Αποκατεστημένος παράδεισος, Σαμψών Αγωνιστής) και πηγαίνοντας σε ιστορικούς και φιλόσοφους συγγραφείς του 18ου αι. όπως τον *Τόμας Χόμπς* (Λεβιάθαν) *Ντ. Χιούμ, Ε. Γκιμπόν* και *Ιωνάθαν Σουίφτ*, και επιστρέφοντας πάλι σε λογοτέχνες του 19ου αι. όπως *Ουίλλιαμ Μπλαίηκ, Λόρδο Μπάυρον* (Κάιν, 1821), *Μπουχάναν, Ουέλλς* (ο Ιωσήφ και τ' αδέλφια του, 1824) *Τόμας Χάρντυ*, και του 20ου αι., *Γέητς, Ρόμπερτ Γκρέιβς* (βασιλιάς Ιησούς) *Τζέραρντ Χόπκινς, Τ.Σ. Έλλιουτ* (σχεδόν με το σύνολο των έργων του), *Κλάιβ Στέηπλ Λιούις* (με το σύνολο του έργου του) και άλλους, παρατηρούμε αυτήν την εκπληκτική επίδραση της Βιβλικής φιλολογίας επάνω τους.

Το ίδιο φαινόμενο παρουσιάζεται στην ευρωπαϊκή φιλολογία. Αφήνω κατά μέρος το *Δάντη* με τη θεία Κωμωδία του (Παράδεισος - Καθαρτήριο - Κόλαση). Αναφέρω εδώ ενδεικτικά τον *Μάιστερ Έκχαρτ*, τους Ισπανούς μυστικιστές του 16ου αι. *Αγία Τερέζα της Αβιλιά, Χουάν ντε λα Κρούθ*, απ' τους παλιότερους, για να προχωρήσω στον *Κορνήλιο*, και στον *Ρακίνα* (Εσθήρ), τον *Μποσσουέτ, τον Πασκάλ* (Σκέψεις), τον μεγάλο Γερμανό ποιητή *Φρίντιχ Κλόπστοκ* (ο Μεσσίας), τον *Γκαίτε* (*Φάουστ*), τον *Χάινε*, εν μέρει τους *Κάφκα* και *Μαρσέλ Προύστ* (ο τελευταίος έγραψε τα Σόδομα και Γόμορα), τον *Νοβάλις, τον Σατωμπριάν* (Το πνεύμα του Χριστιανισμού), τον *Ουγκώ* (Οι Άθλιοι, ο θεός), τον *Σαρλ Πεγκύ*, τον *Φρανσουά Μωριάκ*, τον *Πολ Κλοντέλ*, τον *Κίρκεγκορ* (με όλο το έργο του), τον *Ντοστογιέφσκι* (επίσης με όλο το έργο του), τον μεγάλο Ισπανό στοχαστή *Μιγκέλ ντε Ουναμούνο*, τον *Μπέκετ* (Περιμένοντας τον Γκοκντό), τον *Μέντελσον*, τον *Τόμας Μανν* (Ιωσήφ και τ' αδέλφια του), τον *Τζορτζ Στάνιερ*, τον *Περ Λάγκερκβιστ* (Ο Βαραββάς), κ.ά. Μνημονεύω ιδιαίτερα τους Αμερικανούς *Φράνσις Φιτζέραλντ* και *Τζων Άπταϊκ*, τον *Νόρμαν Μέιλερ*, για ν' αναφέρω τα πιο γνωστά, τα πιο ηχηρά ονόματα, ή τον σύγχρονο κριτικό

Χάρολντ Μπλουμ, τον Νομπελίστα Ζοζέ Σαραμάγκου και τόσους άλλους, καθώς και τους Ρόμπερτ Φροστ, Τζον Άσμπερι και Νειλ Σιμόν, που στήριξαν κείμενά τους πάνω στο βιβλίο του Ιώβ.

Κι απ' τους δικούς μας, τους Σολωμό, Παπαδιαμάντη, Παλαμά, Κόντογλου, Σεφέρη, Καζαντζάκη, Λειβαδίτη, Βρεττάκο, Μελισσάνθη, Ελύτη... για να μην αναφέρω τον Ρωμανό το Μελωδό, τον Ανδρέα Κρήτης και τόσους άλλους Βυζαντινούς συγγραφείς. Η επίδραση της Βίβλου στο έργο τους είναι καταφανής. Όχι μόνο στο περιεχόμενο αλλά και στο ύφος, στο στυλ, στη μορφή. Ακόμα κι όταν γράφουν τελείως άσχετα θέματα... Η Μιστράλ δικαίως χαρακτήρισε τη Βίβλο «Αιώνια αδελφή της ταραγμένης ανθρωπότητας που η σοφία της κυματίζει».

Και τι να πει κανείς για την επίδραση της Βίβλου στις άλλες τέχνες, όπως ζωγραφική, γλυπτική, αρχιτεκτονική, μουσική; Κάπου γράφει ο απ. Παύλος ότι δεν του έφτανε ο χρόνος για ν' αναφέρει τα κατορθώματα πίστης αρχαίων ανδρών. Έτσι κι εμένα «επιλείψει μοι ο χρόνος» και δεν μου επαρκεί ο εδώ ο χώρος, για ν' αναφέρω απλά τα ονόματα μεγάλων ζωγράφων και γλυπτών, όπως, Μιχαήλ Αγγελού, Ελ Γκρέκο, Ρέμπραντ, Ντύρερ, Ντα Βίντσι, Γρούνεβαλντ, Ραφαήλ, Φρά Αντζέλικο, που τα θέματά τους έχουν αντληθεί κυρίως μέσα από τη Βίβλο. Οι μεγάλες τοιχογραφίες της Καπέλα Σιξτίνα, και οι εκπληκτικές συνθέσεις του Δομίνικου Θεοτοκόπουλου που εξαυλώνουν και μετουσιώνουν τον αποδέκτη, καθώς και σύγχρονες δημιουργίες, σαν αυτές του Νταλί και του Μαρκ Σαγκάλ κ.ά., προφανώς δεν θα υπήρχαν χωρίς την πηγή της έμπνευσής των: τη Βίβλο.

Ούτε πάλι μπορώ να παραβλέψω ότι μεγάλοι, αθάνατοι μουσουργοί όπως Χαίντελ, Μπαχ, Χαϊνδν, Μότσαρτ, Αίστ, Βέρντι, Ροσίνι, Φράνκ, Μπετόβεν, κ.ά. εμπνεύστηκαν το έργο τους μέσα από θέματα της Αγίας Γραφής. Αυτά είναι γνωστά τοις πάσι. Ίσως να μην είναι όμως, ιδιαίτερα γνωστό, ότι σύγχρονοι συνθέτες όπως ο διάσημος Ζμπίγκνιεφ Πράισνερ και ροκ τραγουδιστές και συγκροτήματα, όπως ο Bob Dylan, Leonard Cohen, Robert Heinlein, U2, Rolling Stones, The Doors κ.ά. καθώς και τα νέγρικα Gospels έχουν εμπνευστεί πολλά τραγούδια τους από βιβλικά πρόσωπα και θέμα-

τα. Η Βίβλος έγινε επίσης πηγή έμπνευσης για πολλές όπερες. Όπως αυτές που συνέθεσαν ο Mehul Etienne Nicolas (19ος αι.), την όπερα *Ιωσήφ*, ο Saint Saens Camille (1835 - 1921) που έγραψε το *Σαμψών και Δαλιδά*, ο σύγχρονος Luigi την όπερα *Ιώβ*, ο M. Darius, την όπερα *Δαβίδ*, ο Verdi την *Ιερουσαλήμ*, ο Rossini την όπερα *Μωυσής*, ο Nielsen, *Σαούλ και Δαβίδ*, ο K.D. Volker την όπερα *Βαλτάσαρ*. Ακόμη και στον κινηματογράφο και το θέατρο, είναι καταφανής η επίδραση της Βίβλου και των ηρώων της. Έργα - εποποιίες, σαν αυτά του Σεσίλ Ντε Μιλ ή του Φράνκο Τζεφφιρέλι, του Παζολίνι, αλλά και σύγχρονα έργα, σαν του Μπέργκμαν και του Κισλόφσκι ή Κριστόφ Βαρλιχόφσκι, δεν θα υπήρχαν χωρίς τη θεματολογία και την έλξη της Βίβλου επάνω τους. Σύγχρονες θεατρικές αναγνώσεις της Βίβλου, δεν είναι άγνωστες, σαν κι αυτή του Ιταλού Ρομέο Καστελούτσι που παρουσίασε την παράσταση *Genesis*, εμπνευσμένη από το πρώτο βιβλίο της Βίβλου, κ.ά.

Στο θέμα αυτό εδώ, θα μπορούσα να απεραυτολογήσω και φοβούμαι ότι ήδη το έκανα. Επιθυμώ να τελειώσω με την καίρια κρίση του Έρμαν Έσσε (Νόμπελ Λογοτεχνίας 1946) για τη σημασία της Βίβλου. Γιατί κι αυτός με τη συνοπτική κρίση του, με τον τρόπο του, συνηγορεί στο ότι η Βίβλος είναι το βιβλίο που τον κόσμο άλλαξε: «Αυτό το μέγιστο κτήμα της ανθρωπότητας είναι διατυπωμένο σε διάφορες μορφές και γλώσσες... Ολόκληρη η χριστιανική ποίηση π.χ. μέχρι το *Δάντη* και μέχρι σήμερα είναι μια έκλαμψη της Καινής Διαθήκης. Κι αν αφανιζόταν όλη αυτή η γραμματεία, διασωνόταν όμως η Καινή Διαθήκη, θα μπορούσαν συνεχώς να εκπηγάζουν νέες, όμοιες γραμματείες από αυτήν».

Καθώς έγραφα αυτές τις σειρές, συνειδητοποίησα πόσοι νομπελίστες συγγραφείς ομολόγησαν ότι δέχθηκαν την ευεργετική επίδραση της Βίβλου στο έργο τους. Κι αναρωτήθηκα: Με πόσα Νόμπελ λογοτεχνίας θα έπρεπε να τιμηθούν οι συγγραφείς της Αγίας Γραφής;

[Ο κ. Δημήτρης Τσινικόπουλος είναι δικηγόρος και μελετητής θρησκευτικών, νομικών και κοινωνικών θεμάτων τα οποία έχει περιλάβει σε σειρά βιβλίων του. Το παραπάνω κείμενο είναι από το βιβλίο του «Βίβλος - Ένα βιβλίο επαναστατικό» (Εκδόσεις Αγνωστο, 2010)].